

UDK 327(497.11):355.48(477)"2022/2025"
Bibliid 0543-3657, 77 (2026)
God. LXXVII, br. 1195, str. 47–77
Originalni naučni rad
Primljen: 27. 01. 2026.
Revidiran: 16. 03. 2026.
Prihvaćen: 20. 03. 2026.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.3
CC BY-SA 4.0

*Sava MITROVIĆ*¹

Spoljna politika Srbije u kontekstu rata u Ukrajini (2022–2025): uravnotežavanje Rusije kao izazov multivektorske strategije

SAŽETAK

U međunarodnom okruženju sve izraženije konfrontacije Zapada i Istoka, srpska strategija spoljne politike biva izložena mnogobrojnim izazovima. Invazijom Rusije na Ukrajinu 2022. godine, multivektorska strategija Srbije našla se na najvećem ispitu do sada. Značajno izraženije nego nakon aneksije Krima, Srbija je bila pritisnuta da se pridruži koaliciji za sveobuhvatno uravnotežavanje Ruske Federacije. U radu je stoga ponuđena dvodimenzionalna matrica strategije uravnotežavanja putem koje se analiziraju mere diplomatskog, ekonomskog i bezbednosnog uravnotežavanja Rusije preduzimane u spoljnoj politici Srbije. Centralno istraživačko pitanje ovog rada glasi: „Da li je preduzetim merama uravnotežavanja Rusije, Srbija napustila multivektorsku strategiju u svojoj spoljnoj politici nakon 2022. godine?“ Nalazi istraživanja pokazuju da je Srbija učestalo, mada selektivno, koristila mehanizme diplomatskog uravnotežavanja Rusije, paralelno nastojeći da ublaži njihove efekte održavanjem kontakata na visokom nivou i javnim pravdanjem ovih odluka kao proizvoda spoljnih pritisaka i ucena. Snižavanjem obima vojno-tehničke saradnje sa Rusijom, te posrednim naoružavanjem Ukrajine, Srbija je pribegla i bezbednosnom uravnotežavanju Rusije niskog do srednjeg intenziteta. Ipak, odbijanjem da uvede sankcije i raskine svoje energetske aranžmane sa Moskvom, Srbija se nije pridružila njenom ekonomskom uravnotežavanju. Selektivnost i pretežno srednji i nizak

¹ Istraživač-saradnik, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu. E-mail: sava.mitrovic@fnpn.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2454-430X>.

intenzitet uravnotežavanja, kao i pokušaji njegovog ublažavanja na bilateralnom planu, pokazuju da se uravnotežavanje Rusije pre može razumeti kao taktičko manevrisanje pod okriljem multivektorske strategije.

Ključne reči: Srbija, spoljna politika, multivektorska strategija, strategija uravnotežavanja, rat u Ukrajini, Rusija, Kina, SAD, EU.

Serbia's Foreign Policy in the Context of War in Ukraine (2022–2025): Balancing Against Russia as a Stress Test of the Multi-Vector Strategy

SUMMARY

In an international environment marked by an increasingly pronounced confrontation between the West and the East, Serbia's foreign policy strategy has been exposed to a range of growing challenges. Following Russia's invasion of Ukraine in 2022, Serbia's multi-vector faced its most severe stress test to date. Far more intensively than after the annexation of Crimea, Serbia was subjected to pressure to join a coalition aimed at the comprehensive balancing of the Russian Federation. Against this backdrop, the article proposes a two-dimensional balancing strategy matrix to analyse Serbia's diplomatic, economic, and security-related measures of balancing Russia. The central research question addressed in this study is whether Serbia, through the balancing measures it has undertaken, has abandoned its multi-vector foreign policy strategy after 2022. The findings indicate that Serbia has frequently, albeit selectively, employed mechanisms of diplomatic balancing against Russia, while simultaneously seeking to mitigate their effects by maintaining high-level contacts and publicly justifying these decisions as the product of external pressures and coercion. By reducing the scope of military-technical cooperation with Russia and indirectly supplying arms to Ukraine, Serbia has also engaged in low- to medium-intensity security balancing against Russia. However, by refusing to impose sanctions and to terminate its energy arrangements with Moscow, Serbia has refrained from economic balancing. The selectivity of Serbia's balancing behaviour, its predominantly low to medium intensity, and persistent efforts to mitigate its impact at the bilateral level, suggest that balancing against Russia is better understood as tactical manoeuvring within the framework of a broader multi-vector strategy, rather than as a fundamental strategic reorientation.

Keywords: Serbia, foreign policy, multi-vector strategy, balancing strategy, War in Ukraine, Russia, China, United States, European Union

Uvodne napomene

Ako je 1990-ih godina Srbija (SR Jugoslavija) bezuspešno pokušavala da balansira protiv dominantne sile u sistemu (SAD), a ranih 2000-ih nastojala da svoju spoljnu politiku preorijentiše u pravcu „uskakanja u vagon“ (engl. *bandwagoning*), tj. pridruživanja savezu predvođenim tom silom, počev od 2007. godine spoljna politika Srbije će sve više poprimati formu multivektorske strategije. Nakon neuspešnih pregovora o statusu Kosova i Metohije (KiM), suočena sa pretnjom jednostranog proglašenja nezavisnosti od strane kosovskih Albanaca i posledičnog priznanja ovog protivpravnog čina od strane vodećih država Zapada, Narodna skupština Republike Srbije je u decembru 2007. godine usvojila Rezoluciju o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka kojom je proglašena vojna neutralnost (NSRS, 2007). Mada proklamovana u pravno neobavezujućoj formi, oročena „do eventualnog raspisivanja referendum“ , ova *ad hoc* neutralnost „u odnosu na postojeće vojne saveze“ u praksi će postati trajno spoljnopolitičko opredeljenje Srbije i temelj njene multivektorske strategije (Mitrović, 2022, 77). Tada deklarativno označena koncepcijom, najpre „tri“, a potom „četiri stuba“ spoljne politike, sklapanjem energetskog aranžmana sa Ruskom Federacijom 2008. i uspostavljanjem strateškog partnerstva sa NR Kinom 2009. godine, multivektorska strategija započela je svoju praktičnu primenu. Uprkos promeni režima 2012. godine i mnogobrojnim ličnostima koje su se u međuvremenu nalazile na čelu Vlade ili Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije, multivektorski pristup ostao je konstanta njene spoljne politike. Pa ipak, u međunarodnom okruženju ove sve izraženije, gotovo blokovske konfrontacije Istoka i Zapada nakon februara 2022. godine, multivektorska strategija Srbije stavljena je na najveći ispit do sada.

Kako je to Gajić ispravno primetio, preduslov uspešnog sprovođenja spoljnopolitičke strategije Srbije kojom ona izbegava pridruživanje jednoj strani i teži doziranom povezivanju i saradnji sa više različitih, pa i međusobno suprotstavljenih strana, jeste da njeno bezbednosno okruženje ne potpada pod logiku „blokovske konfrontacije“, odnosno da omogućava „svojevrsni širi međuprostor i fleksibilnost“ (2020, 72). Ukrajinsku krizu praćenu ruskom aneksijom Krima i oružanim sukobom u Donbasu, mnogi autori su proglasili početkom novog Hladnog rata (Nitoiu 2024). Potonja invazija Ruske Federacije na Ukrajinu 24. februara 2022. godine, zajedno sa produbljivanjem strateškog rivalstva Vašingtona i Pekinga, predstavljala je samo potvrdu teze da se svet vraća u eru systemske konfrontacije. U autorskom tekstu za *National Review*, poznati američki diplomata sklon intervencionizmu, Eliot Abrams (Elliot Abrams), pozvao je na mobilizaciju savezničkih snaga širom sveta i premeštanje američkih trupa na istok, naglašavajući da će uvećanje vojne moći i energetske proizvodnje biti ključne komponente u pripremi za novi Hladni rat (Abrams 2022).

S tim u vezi, ako je početak rata u Ukrajini 2014. godine doveo do prvih ozbiljnijih posthladnoratovskih tenzija između Zapada i Rusije i delom suzio prostor za spoljnopolitičko manevrisanje Srbije, sveobuhvatna agresija na Ukrajinu osam godina kasnije je odnose Zapada i Rusije transformisala u otvoreno neprijateljske. Sada još izraženije nego nakon aneksije Krima 2014. godine, Srbija je bila pritisknuta da se pridruži koaliciji za diplomatsko, ekonomsko i bezbednosno uravnotežavanje Ruske Federacije. Lišena izlaza na more, ugroženog integriteta teritorije površine od tek nešto više od 88 hiljada kvadratnih kilometara, te okružena članicama Evropske unije i NATO-a, Srbija se našla u veoma delikatnoj situaciji. S jedne strane, Srbija se selektivno pridruživala merama usmerenim na uravnotežavanje Rusije, dok je, s druge strane, nastojala da zadrži multivektorski kurs svoje spoljne politike. S tim u vezi, centralno istraživačko pitanje ovog rada glasi: „Da li je preduzetim merama uravnotežavanja Rusije, Srbija napustila multivektorsku strategiju u svojoj spoljnoj politici nakon 2022. godine?“

Multivektorizam: teorijska shvatanja i konceptualizacija

U nauci o međunarodnim odnosima primetno je sve veće interesovanje za izučavanje multivektorske spoljne politike, te se u literaturi pojavio i nemali broj autora koji su pokušali da definišu i teorijski uobliče koncept multivektorske strategije. Dok se koreni multivektorizma mogu pratiti do ranih strateško-programskih dokumenata Kazahstana formulisanih ubrzo po raspadu Sovjetskog Saveza,² Prva naučno-teorijska artikulacija koncepta pojavljuje se tek u radovima Rejuela Henksa (Reuel Hanks). Ovaj autor definiše multivektorizam kao „politiku koja spoljne odnose razvija kroz okvir zasnovan na pragmatičnoj, neideološkoj osnovi“. Multivektorska spoljna politika vođena je percipiranim državnim interesima, što bi značilo da se u izboru spoljnopolitičkih partnera u obzir ne uzima karakter vlade ili njihov odnos prema drugim državama, već isključivo pretpostavljene koristi i troškovi od takve saradnje. Imajući u vidu da su nacionalni interesi i opstanak primarne determinante spoljnopolitičkih interakcija, sa teorijske tačke gledišta, Henks ukazuje da multivektorska strategija odgovara realističkom, racionalnom modelu ponašanja države (Hanks 2009, 259).

Kritikujući svođenje multivektorizma na politiku „komplementarizma“ u kojoj država pokorno nastoji da ugoditi moćnijim akterima i balansira između njihovih suprotstavljenih interesa, Nikola Kontesi (Nicola Contessi)

² Za više detalja, pogledati programski dokument prvog predsednika Republike Kazahstan, koji, između ostalog, artikulise osnovne pravce spoljne politike nezavisnog Kazahstana: Назарбаев, Н. А. 1992. *Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного государства* [Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясы], Алма-Ата: РГЖИ „Дәуір“.

multivektorizam takođe tumači kao spoljnopoličku strategiju vođenu pre svega sopstvenim interesima (2015, 299). Mada prihvata Blankovu (Stephen Blank) definiciju koja multivektorizam opisuje kao težnju države „da napore velikih sila da je pridobiju na svoju stranu protiv rivalskih sila iskoristi kako bi od (svake od, prim. aut.) njih izvukla pomoć i podršku“, Kontesi je konceptualno preoblikovao pojam multivektorizma, a teorijski ga integrisao u okvir neoklasičnog realizma. Ispravno ukazujući kako tradicionalna shvatanja savezništva nisu adekvatna za razumevanje multivektorske strategije, ovaj autor uvodi koncept „višestranog usklađivanja“ (engl. *co-alignment*) kako bi prevazišao dihotomiju strategija uravnotežavanja i pridruživanja (engl. *balancing & bandwagoning*). Naime, realizam u međunarodnim odnosima pretpostavlja da države teže uravnoteženju dominantne sile u sistemu kako bi obezbedile opstanak i zaštitile postojeće vrednosti, ili joj se pak pridružuju kako bi stekle dodatne vrednosti. Međutim, nasuprot tezi realista da su ove dve strategije alternativne, Kontesi ukazuje kako multivektorska strategija istovremeno sadrži elemente i uravnotežavanja i pridruživanja (Ibid., 300).

Koncept „višestranog usklađivanja“ kojim mala država diversifikuje svoja spoljnopolička partnerstva („pružaoce podrške“) i sprečava jednu veliku silu da uspostavi dominantnu poziciju, počiva na mehanizmu „podele pitanja“ (engl. *issue splitting*) koji Kontesi definiše kao „segmentaciju oblasti u kojoj je podrška potrebna na više konstitutivnih delova“.

„Na ovaj način (...) nijedna velika sila ne može u potpunosti da ovlada određenom javnom politikom, sektorom tržišta ili delom suvereniteta države koja primenjuje ovu strategiju. Zauzvrat, ona stiče sposobnost da ograniči protivusluge koje duguje većim akterima, budući da nijedan od njih ne uspeva da u potpunosti dominira oblašću politike u kojoj je angažovan“ (Ibid., 301).

Možda i ključni teorijski doprinos Kontesijeve konceptualizacije multivektorizma prepoznaje se u tome što je, uvođenjem koncepta „višestranog usklađivanja“, prepoznao sposobnost malih država da suprotstave velike sile jedne drugima i iskoriste njihovo nadmetanje. Time je autor ponudio analitički okvir za objašnjenje ishoda u međunarodnim odnosima koji ne odražavaju neposrednu materijalnu raspodelu moći. Polazeći od shvatanja neoklasičnog realizma da sistemski činoci deluju posredovani determinantama sa unutrašnjeg nivoa, Kontesi je multivektorsku spoljnu politiku objasnio naglašavajući posredničku ulogu preferencija pojedinačnih država. Razlikujući četiri tipa multivektorske politike u zavisnosti od primarnog cilja koji se njome želi postići – nacionalna bezbednost i očuvanje suvereniteta, međunarodna legitimacija režima, diversifikacija ekonomskih partnera, ili promocija socio-ekonomskog razvoja – ovaj autor je multivektorizam utemeljio kao interesima vođenu spoljnopoličku strategiju čiji se konkretni oblici mogu objasniti interakcijom sistemskih i unutardržavnih činilaca (Ibid., 301–306).

Značajan doprinos teorijskom određenju multivektorizma pružila je i Elena Gnedina (Elena Gnedina). Osnovni argument ove autorke jeste da „multivektorske države“ ne primenjuju ni strategiju uravnotežavanja, ni strategiju pridruživanja. Umesto toga, ove države se „pogađaju oko uslova saradnje sa konkurentnim spoljnim akterima“ (Gnedina 2015, 1009). Drugim rečima, „multivektorska spoljna politika proizilazi iz asimetričnih igara pogađanja (engl. *bargaining games*) između manjih država i konkurentnih spoljnjih aktera“ (Ibid., 1014). Pritom, ponašanje malih država pre svega zavisi od strateškog okruženja u kojem se ova igra pogađanja odvija, a postojanje najmanje dve konkurentne sile osnovni je preduslov multivektorizma. Ovakvo okruženje omogućava malim državama da manevrišu između dva spoljna aktera i primenjuju klin-strategije (engl. *wedge strategies*) kako bi iznudile ustupke i postigle povoljnije sporazume sa jednim ili oba aktera. Osim brojem zainteresovanih spoljnjih aktera, strateško okruženje determinisano je prirodom pritiska kojima je država izložena. Naime, ukoliko se ona nalazi pod „pozitivnim pritiskom“ (nude joj se nagrade), ona će pregovarati sa oba aktera s ciljem da obezbedi što povoljnije uslove. S druge strane, ukoliko je izložena „negativnom pritisku“ (preti joj se sankcijama), tada će pokušati da se tom pritisku odupre pretnjom da će preći na stranu alternativnog partnera, te se na kraju opredeli za opciju koja za nju nosi najniže troškove (Ibid., 1014–1015).

Na studijama slučaja država Centralne Azije, značajna teorijska zapažanja izneo je Džaglar Kurč (Çağlar Kurç). Kurč naglašava da multivektorska spoljna politika omogućava fleksibilnost spoljnopolitičkih odnosa kroz koju se može ostvariti korist od ekonomskih i vojnih partnerstava čak i sa suprotstavljenim međunarodnim akterima u regionu (Kurç 2018, 316). Pritom, ovaj autor je primetio da svaka od analiziranih država usvaja svoju verziju multivektorske politike, u zavisnosti kako od interesa koje velike sile imaju za nju, tako i od niza unutardržavnih determinanti (Ibid., 318). Međutim, ono što im je zajedničko jeste proklamovana težnja uravnotežavanja uticaja Rusije putem uspostavljanja odnosa sa različitim međunarodnim akterima na neideološkoj i pragmatičnoj osnovi (Ibid., 316). Mada smatra da se konkretni razlozi za vođenje multivektorske spoljne politike mogu razlikovati od države do države, Juneman (Yuneman) takođe naglašava da je za sve postsovjetske države multivektorizam zapravo „sredstvo za afirmaciju sopstvenog suvereniteta u odnosu na Rusiju“, odnosno da je „multivektorska politika, u svojoj suštini, politika uravnotežavanja Rusije“ (2023, 152–153). I dok su prethodni autori svoje teorijske pretpostavke formulisali i testirali na studijama slučaja Kazahstana i drugih država Centralne Azije ili šireg postsovjetskog prostora, primetan je određeni istraživački jaz kada je konceptualizacija multivektorske strategije Srbije u pitanju.

Multivektorska strategija u spoljnoj politici Srbije

Premda se u javnom diskursu spoljna politika Srbije često opisuje kao politika „balansiranja“ – čime se želi naglasiti njeno odbijanje da odabere stranu i u potpunosti se svrsta uz Zapad ili Istok – upotreba ovog pojma unosi bespotrebnu terminološku konfuziju, usled homonimije između kolokvijalnog značenja „balansiranja“ i teorijski strogo definisanog, a suštinski različitog koncepta „uravnotežavanja/balansiranja“ (engl. *balancing*). Usled potrebe za uvođenjem analitički preciznijeg pojma koji bi bio u teorijskom skladu sa postojećim i široko prihvaćenim konceptima nauke o međunarodnim odnosima, u literaturi su se iskristalisala dva koncepta koja se koriste za određenje savremene spoljopolitičke strategije Srbije. Dok jedan deo autora spoljnu politiku Srbije naziva „hedžing strategijom“ (engl. *hedging strategy*), oslanjajući se na koncept dominantno razvijen na studijama malih i srednjih država u kineskom susedstvu (Stekić and Mitić 2025; Jović-Lazić 2025; Gajić 2020), sve je veći broj onih koji koriste termin multivektorske spoljne politike (Filipović and Zakić 2025; Nedić and Popova Paunović 2025; Stanojević 2025).

Tako, na primer, Nedić i Popova Paunović ispravno primećuju da od kasnih 2000-ih, Srbija vodi multivektorsku spoljnu politiku oslanjajući se na četiri glavna spoljopolitička „stuba“ (EU, Rusiju, Kinu i SAD), ali i snažeći saradnju sa državama poput Indije, Turske, Ujedinjenih Arapskih Emirata i drugim, a posebno onim zemljama koje ne priznaju nezavisnost tzv. Kosova (2025, 57–58). Ova politika utemeljena je na, kako je ovi autori karakterišu, netradicionalnoj formi vojne neutralnosti koja podrazumeva učešće u misijama Ujedinjenih nacija i onima u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU, status posmatrača u Parlamentarnoj skupštini ODKB-a, te najviši stepen saradnje sa NATO-om dozvoljen vojnom neutralnošću (Ibid., 58). Premda saglasan da je multivektorska spoljna politika Srbije bazirana na njenoj vojnoj neutralnosti, Mitić dodaje da je ona rezultat potrebe Srbije da očuva sopstveni teritorijalni integritet, zaštiti srpske nacionalne interese na Balkanu, te diversifikuje ekonomske odnose (2025, 36). Povrh toga, primena multivektorske strategije u spoljnoj politici Srbije ogledala se i kroz mnogobrojna strateška partnerstva koja je ova država zaključila nakon 2008. godine. Naime, definitivno napuštajući zamisao uspostavljanja „jednog uistinu strateškog partnerstva sa Sjedinjenim Američkim Državama“, po modelu velike većine država Balkana i Srednje i Istočne Evrope, Srbija je pre ruske invazije na Ukrajinu zaključila ukupno sedam strateških partnerstava sa kako zapadnim, tako i istočnim partnerima (Đukanović 2021, 116).³

³ Hronološki posmatrano, u periodu od 2009. do 2019. godine, Srbija je strateška partnerstva zaključivala sa NR Kinom 2009. godine, potom Italijom i Francuskom 2010, odnosno 2011. godine, da bi 2013. godine strateško partnerstvo bilo zaključeno sa

Ana Jović-Lazić ukazuje da umesto da se u potpunosti svrsta na stranu Zapada (engl. *bandwagoning*) ili uđe u konfrontirajuće balansiranje (engl. *balancing*) protiv njega, Srbija primenjuje hedžing strategiju koja se nalazi između ove dve opcije i koju karakterišu fleksibilnost, dvosmislenost, te odsustvo dugoročnog obavezivanja (2025, 410–411). S druge strane, Vučković i Radelić smatraju da upravo ta dvosmislenost i međuprostornost Srbije predstavljaju tek „kratkoročno zadovoljenje potreba za ontološkom sigurnošću građana Srbije“ zbog kojih ona održava svojevrsan „hibridni spoljnopolitički režim“ (2024, 5). I mada srpska politička elita koristi fraze poput „pragmatizma“ i „strateškog promišljanja“ da opravda ovakvu „disperzivnu spoljnu politiku“, ovi autori zaključuju da Srbija takvom spoljnom politikom zapravo izaziva sve veći skepticizam, te rizikuje da bude percipirana kao nepouzdan i nezreo partner, bez jasne strateške orijentacije (Ibid., 2, 12). S druge strane, Filipović i Zakić smatraju da multivektorskom politikom Srbija dobija mogućnost za političko manevrisanje, mada i ove autorke ukazuju da ona državu može staviti u izazovnu poziciju onda kada se njeni spoljnopolitički ciljevi nađu u konfliktu (2025, 505). To je postalo jasno onog momenta kada je Srbija odlučila da ne uvodi sankcije Ruskoj Federaciji i održi dobre odnose sa Moskvom uprkos njenom napadu na Ukrajinu, a da istovremeno pokuša da ostvari napredak na putu ka članstvu u Evropskoj uniji (Ibid., 506).

Radna definicija od koje se polazi u ovom istraživanju jeste da multivektorska strategija predstavlja izbalansiran spoljnopolitički pristup koji podrazumeva doziranu saradnju sa više rivalskih sila istovremeno, te uzdržavanje od direktnog i otvorenog svrstavanja protiv bilo koje od njih. Osim što se diversifikacijom spoljnopolitičkih partnerstava nastoji izvući najveća moguća korist, multivektorizam je istovremeno i strategija kojom male države teže da ograniče uticaj velikih sila, te dostignu veći stepen autonomije u unutrašnjim i spoljnim poslovima. S tim u vezi, multivektorska strategija predstavlja okvir u kojem se kombinuju aktivnosti uravnotežavanja i pridruživanja, ali tako da nipošto ne dođe do otvorene konfrontacije sa bilo kojim od ključnih spoljnopolitičkih vektora, niti do potpunog svrstavanja na stranu bilo kojeg od njih.

U narednim sekcijama analizira se spoljnopolitička praksa Republike Srbije u periodu od 2022. do 2025. godine, kako bi se utvrdilo da li novi obrasci spoljnopolitičkog delovanja, a pre svega u odnosima sa Rusijom, ukazuju na potencijalno napuštanje multivektorske strategije. Pre toga, predloženo je uvođenje dvodimenzionalne analitičke matrice kroz koju bi se ispitalo da li se, i u kojoj formi i intenzitetu, Srbija pridružila koaliciji za uravnotežavanje Ruske Federacije.

Ruskom Federacijom, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Azerbejdžanom, te naposljetku sa Grčkom 2019. godine. Nekoliko meseci nakon početka rata u Ukrajini, 20. jula 2022. godine, Srbija je uspostavila i strateško partnerstvo sa Egiptom.

Strategija uravnotežavanja: teorijsko određenje i predlog analitičke matrice

Da bismo razumeli da li je i na koji način Srbija nakon 24. februara 2022. godine pribegla strategiji uravnotežavanja u svojoj spoljnoj politici, neophodne su dodatne teorijske napomene. Nasuprot klasičnom određenju uravnotežavanja kao oblika suprotstavljanja najmoćnijoj sili u sistemu, u ovom radu se prihvata shvatanje Stivena Volta (Stephen Walt) koji tvrdi da države zapravo „balansiraju protiv pretnje“ (1985, 35), odnosno da se udružuju kako bi se suprotstavile onome što prepoznaju kao „glavni izvor opasnosti“ (Ibid., 4). Pritom, sveukupna moć države protiv koje se balansira jeste samo jedna od nekoliko determinanti koje druge države nagoni da je uravnoteže. Pored moći, geografska udaljenost, ofanzivne vojne sposobnosti i percepcija ofanzivnih namera, ali i ideologija, usmeravaju spoljnu politiku u pravcu uravnotežavanja preteće sile (Ibid., 9–13, 35–38). Drugim rečima, agregatna moć Rusije nije isključivi krivac što je većina evropskih država vidi kao pretnju koju treba uravnotežiti. Njene ofanzivne vojne sposobnosti i, još više, percepcija agresivnih namera danas otvoreno izraženih u Ukrajini, ključne su odrednice ove spoljnopolitičke strategije. Ako govorimo o evropskim državama pojedinačno, sasvim je očigledan uticaj njihovog geografskog položaja i težnje da se Rusija uravnoteži. Premda jednoglasno usvojeni Strateški kompas za bezbednost i odbranu EU potvrđuje postojanje konsenzusa među državama članicama o Rusiji kao „direktnoj i dugoročnoj pretnji po evropsku bezbednost“, posve drugačija strategija uravnotežavanja se zagovara u Poljskoj i na Baltiku, od one na Pirinejskom poluostrvu. Konačno, rezervisanost Orbanove Mađarske ili Ficove Slovačke da se podrži svaka forma uravnotežavanja Rusije, izvrsno demonstrira značaj ideologije prilikom primene ove strategije.

Stevan Nedeljković ukazuje da, u zavisnosti od stepena pretnje ali i troškova njene primene, strategija uravnotežavanja može biti sprovedena u formi tvrdog, mekog, ili pak uravnotežavanja niskog intenziteta (2020). Ukoliko velika sila svojim delovanjem ugrožava opstanak i druge vitalne interese (bezbednost, teritorijalni integritet, nezavisnost) protiv nje će izvesno biti pokrenuti mehanizmi tvrdog uravnotežavanja (Ibid., 29). Pa ipak, ono što države može odvratiti od primene tvrdog uravnotežavanja protiv preteće sile jesu troškovi i rizici od primene ove strategije, posebno izraženi u eri nuklearnog oružja, usled čega države danas radije pribegavaju mehanizmima mekog uravnotežavanja i uravnotežavanja niskog intenziteta. Mada ograničenijeg dometa u odnosu na tradicionalne mehanizme tvrdog uravnotežavanja, Nedeljković naglašava da svrha strategije ostaje ista: „I dalje se moćna ili preteća sila osujećuje da sprovodi samovolju i suočava sa posledicama svog delovanja, makar u domenu meke moći i kredibiliteta“ (Ibid., 160).

Na klasifikaciju uravnotežavanja prema intenzitetu, korisno je uvesti i klasifikaciju uravnotežavanja prema korišćenim sredstvima spoljne politike, koja omogućava razlikovanje diplomatskog, ekonomskog i bezbednosnog uravnotežavanja. Mada Nedeljković u svojim određenjima tri vida uravnotežavanja implicira korišćenje vojnih sredstava kod tvrdog, nevojnih (diplomatskih, institucionalnih i ekonomskih) sredstava kod mekog, te dominantno retoričkih akata kod uravnotežavanja niskog intenziteta, čini se da takvo razumevanje može dovesti do tautološkog vezivanja intenziteta uravnotežavanja za konkretna spoljnopolitička sredstva. Uvođenjem dvodimenzionalnog pristupa koji razdvaja intenzitet uravnotežavanja od spoljnopolitičkih sredstava kojima se ono sprovodi, predložen analitički okvir omogućava mapiranje ukupno devet ideal-tipskih formi u kojima se strategija uravnotežavanja ispoljava (Tabela 1). Polazeći od stava da ista sredstva spoljne politike mogu biti upotrebljena sa različitim stepenom intenziteta, ovaj pristup omogućava analitički preciznije i empirijski fleksibilnije sagledavanje spoljnopolitičke strategije uravnotežavanja. Premda u značajnoj meri oslonjen na postojeća teorijska razumevanja, radi analitičke preciznosti ovaj rad koncepte mekog i tvrdog uravnotežavanja tretira kao uravnotežavanje srednjeg, odnosno visokog intenziteta.

Tabela 1: Analitička matrica strategije uravnotežavanja u spoljnoj politici

	Diplomatsko	Ekonomsko	Bezbednosno
Uravnotežavanje niskog intenziteta	Smanjenje obima i dubine diplomatskih odnosa, praćeno ograničenjem političke saradnje i učešća u zajedničkim inicijativama; upotreba oštrijeg diplomatskog jezika i sklonost retoričkim osudama.	Smanjenje obima i dubine ekonomskih odnosa, praćeno diversifikacijom trgovinskih, energetskih i investicionih tokova, s ciljem umanjenja strukturne zavisnosti od ciljanog aktera.	Smanjenje obima i dubine vojno-tehničke saradnje, uključujući ograničenje zajedničkih vežbi i nabavke naoružanja i vojne opreme.

<p>Uravnotežavanje srednjeg intenziteta</p>	<p>Diplomatsko suprotstavljanje pretećem akteru kroz formalno odbacivanje njegovih teritorijalnih i drugih pretenzija; aktivno učešće u međunarodnoj osudi njegovih akcija u multilateralnim forumima; selektivno snižavanje nivoa diplomatskih odnosa u cilju političkog signaliziranja i vršenja pritiska, bez potpunog prekida odnosa.</p>	<p>Selektivna trgovinska ograničenja, regulatorne barijere i uslovljavanje ekonomske saradnje; pristupanje konkurentnim ekonomskim blokovima ili podrška obrazovanju novih kojima se preteći akter ekonomski izoluje.</p>	<p>Snaženje sopstvenih odbrambenih kapaciteta produblivanjem vojno-tehničke saradnje sa suprotstavljenim savezom i njegovim članicama; indirektna bezbednosna podrška državama i savezima koje su u direktnoj konfrontaciji sa pretećim akterom; preduzimanje mera uravnotežavanja u nevojnim domenima bezbednosti.</p>
<p>Uravnotežavanje visokog intenziteta</p>	<p>Direktna diplomatska konfrontacija sa pretećim akterom; podrška i zagovaranje njegove međunarodne izolacije kroz isključivanje iz postojećih međunarodnih organizacija i neuključivanja u nove inicijative; pristupanje protivničkim savezima i zaključivanje strateških sporazuma usmerenih protiv pretećeg aktera; prekid diplomatskih odnosa.</p>	<p>Direktna ekonomska konfrontacija usmerena na sistemsko slabljenje pretećeg aktera; progresivno uvećavanje trgovinskih i finansijskih restrikcija; uvođenje sveobuhvatnih ekonomskih sankcija; kažnjavanje trećih aktera koji sarađuju sa pretećim akterom kroz mehanizam sekundarnih sankcija.</p>	<p>Direktno vojno-bezbednosno suprotstavljanje pretećem akteru; naoružavanje i pružanje direktne podrške akterima koji se već nalaze u oružanom sukobu sa njim; neposredna pretnja upotrebom sile; direktna oružana konfrontacija.</p>

Diplomatsko uravnotežavanje Rusije: taktičko manevrisanje pod okriljem multivektorske strategije

Kada je 24. februara 2022. godine Ruska Federacija pokrenula tzv. „specijalnu vojnu operaciju“ protiv Ukrajine, spoljna politika Srbije suočila se sa jednim od najozbiljnijih izazova u posthladnoratovskom periodu. Ako je jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova predstavljalo najveću pretnju bezbednosti Srbije u 21. veku, a otvoreno pitanje statusa KiM unutrašnju determinantu sa najznačajnijim implikacijama po njenu spoljnu politiku, onda se ruski napad na Ukrajinu može smatrati događajem koji je najdalekosežnije izmenio međunarodno okruženje u kojem se spoljna politika Srbije kreira i realizuje. Promene koje su se tada desile generisale su snažan pritisak na Srbiju od koje se očekivalo da se jasno opredeli, odnosno nedvosmisleno osudi Rusiju i pridruži se koaliciji za njeno uravnotežavanje.

U Zaključcima Saveta za nacionalnu bezbednost, usvojenim dan po izbijanju oružanog sukoba, Srbija je izrazila žaljenje „zbog svega što se dešava na istoku Evrope“, naglašavajući svoju „punu i principijelnu podršku poštovanju načela teritorijalnog integriteta Ukrajine“, te iskazujući spremnost da pruži „svaku vrstu humanitarne pomoći ugroženom narodu i stanovništvu Ukrajine“ (Predsednik 2022). Pa ipak, Srbija ni na jednom mestu nije izričito osudila delovanje Ruske Federacije, koja se u ovom dokumentu, kao i Ukrajina, naziva „prijateljskom državom“. S tim u vezi, Srbija je naglasila kako „nije njen vitalni politički i ekonomski interes da u ovom trenutku uvodi sankcije bilo kojoj državi, pa ni njenim predstavnicima ili privrednim subjektima“, iskazujući nespremnost da se pridruži najavljenim restriktivnim merama SAD i Evropske unije (Ibid.). Naposletku, na temelju principa vojne neutralnosti, tada je doneta odluka o prekidu svih planskih i vežbovnih aktivnosti vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova sa stranim partnerima (Ibid.). Sudeći isključivo na osnovu ovih Zaključaka i odluke da se tog dana uopšte ne registruje za glasanje o suspenziji Rusije iz Saveta Evrope, izgledalo je da će Srbija u potpunosti zadržati svoj neutralan stav prema rusko-ukrajinskom sukobu, na način na koji je on formulisan i iskazivan u periodu od 2014. do 2022. godine.

Međutim, neposredna uključenost Rusije, sveobuhvatnost invazije i intenzitet oružanog sukoba, te broj izbeglih, raseljenih i stradalih lica, osmogodišnji rat niskog intenziteta podigli su na nivo najveće bezbednosne i humanitarne krize u Evropi nakon Drugog svetskog rata.⁴ Stepem zategnutosti odnosa Rusije i Zapada podignut je na najviši nivo od raspada

⁴ Premda po broju civilnih žrtava ukrajinski rat nije nadmašio ratove u bivšoj Jugoslaviji, prema širini krize, broju izbeglih i interno raseljenih ljudi, kao i obimu razorene socijalne i ekonomske infrastrukture, on se svakako može smatrati najvećom humanitarnom katastrofom na kontinentu nakon završetka Drugog svetskog rata (United Nations, Ukraine, 2025).

Sovjetskog Saveza, te su posledično rasli i pritisci na Srbiju. Dok je u martu 2014. godine Srbija odlučila da bude odsutna prilikom glasanja za Rezoluciju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (GS UN) kojom je potvrđena nepovredivost teritorijalnog integriteta Ukrajine i osporena pravna valjanost referenduma na Krimu (UNGA 2014), u periodu od 2016. do 2022. godine ona je pripadala uskoj manjini država koje su glasale protiv rezolucija kojima je Rusija označena kao okupaciona sila na Krimu i osuđena za navodne povrede ljudskih prava na tom području. Međutim, ovaj obrazac glasanja u GS UN počeo je radikalno da se menja nakon 24. februara 2022. godine, kada će Srbija započeti da podržava rezolucije kojima se direktnije i daleko oštrije osuđuje Ruska Federacija.

Naime, već 2. marta 2022. godine Srbija je glasala za Rezoluciju GS UN kojom je Rusija osuđena za agresiju, povrede međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava i izazivanje humanitarne i izbegličke krize u Ukrajini, te pozvana da momentalno prestane sa upotrebom sile i bezuslovno povuče sve svoje vojne snage sa teritorije Ukrajine, u njenim međunarodno priznatim granicama (UNGA 2022a). Potom je i 24. marta Srbija podržala Rezoluciju GS UN kojom su dodatno naglašene humanitarne posledice agresije na Ukrajinu i osuđene povrede međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava, a od Rusije se iznova zahtevalo da obustavi vojnu ofanzivu i povuče sve trupe sa teritorije Ukrajine (UNGA 2022b). Najzad, nakon što je donela odluku da podrži rezolucije normativno-deklarativnog karaktera i pridruži se diplomatskoj osudi Rusije, Srbija je 7. aprila glasala i za Rezoluciju GS UN koja je proizvela direktan operativan efekat. Naime, njome je GS UN, na temelju izveštaja o „teškim i sistematskim kršenjima i zloupotrebama ljudskih prava i kršenjima međunarodnog humanitarnog prava koje je počinila Ruska Federacija tokom svoje agresije protiv Ukrajine“, odlučila da suspenduje prava članstva Rusije u Savetu za ljudska prava (UNGA 2022c).

Na ovaj način, u periodu od samo četrdesetak dana, spoljna politika Srbije prema rusko-ukrajinskom sukobu prešla je put od neutralnosti do mere diplomatskog uravnotežavanja Rusije visokog intenziteta. U Zaključcima Saveta za nacionalnu bezbednost Srbija samo izražava principijelnu podršku teritorijalnom integritetu Ukrajine i žaljenje „zbog svega što se dešava na istoku Evrope“, te nastoji da se postavi kao neutralni akter u sukobu država koje su joj „oduvek prijateljske“, tj. naroda koje smatra bratskim, uzdržavajući se od upotrebe oštrijeg jezika i osude Rusije. Privrženost Povelji UN i principima međunarodnog prava izražena je samo deklarativno, bez okrivljavanja Rusije za povrede pravnih normi i bez spremnosti da se „dešavanja na istoku Evrope“ kvalifikuju kao nelegalno upotrebljena sila ili agresija. I mada se tada moglo učiniti da će Srbija ostati dosledna neutralnoj poziciji, ona se ubrzo pridružila koaliciji za diplomatsko uravnotežavanje Rusije sve većeg intenziteta. Ako se glasanje za Rezoluciju GS UN kojima se Rusija optužuje za agresiju i izazivanje

humanitarne krize moglo smatrati uravnotežavanjem srednjeg intenziteta, onda je podrška institucionalnom sankcionisanju Ruske Federacije, njenim isključivanjem iz Saveta za ljudska prava, svakako jedan od vidova diplomatskog uravnotežavanja visokog intenziteta.

Izvan Ujedinjenih nacija, valja napomenuti da je u toku 2022. godine Srbija po prvi put započela i da se usaglašava i sa pojedinim spoljnopolitičkim deklaracijama Evropske unije usmerenim protiv Ruske Federacije. Zanimljivo je da je usklađivanje sa pojedinim deklaracijama započeto i pre ruske invazije na Ukrajinu, kada se Srbija pridružila deklaraciji osude ruskih sajber-napada na Ukrajinu,⁵ pružila podršku diplomatskom prisustvu EU u Kijevu, te takođe podržala poziv Rusiji da povuče svoje vojne trupe sa ukrajinske granice (Novaković i Plavšić 2023, 3). Kada je 22. februara Rusija priznala samoproglašene republike na istoku Ukrajine, Srbija se pridružila Uniji u osudi ovog nelegalnog čina (Council 2022a). Nadalje, Srbija je diplomatski uravnotežavala Rusiju manje-više konzistentnim usaglašavanjem sa spoljnopolitičkim deklaracijama EU kojima se podržava teritorijalni integritet Ukrajine i osuđuje „prisilna integracija delova ukrajinske teritorije“ i „nezakoniti lažni referendum i ukrajinskim regionima trenutno okupiranim od strane Rusije“ (Council 2022b, 2022c).

Međutim, ovo nipošto ne bi trebalo da nas navede na zaključak da je Srbija u svojoj spoljnoj politici prema Rusiji posegla za *strategijom* uravnotežavanja. Ako strategiju razumemo kao „koherentno formulisan okvir najvažnijih političkih ciljeva (...) koji političkim odlučiocima pomaže da donesu koherentne odluke o vođenju spoljne politike“ (Martel 2015, 32–33), onda odsustvo konzistentnosti u uravnotežavanju Rusije ukazuje da se pre radi o taktičkom manevrisanju nego o istinski koherentnoj strategiji uravnotežavanja. Naime, istog dana kada je Srbija podržala odluku o suspenziji članstva Rusije iz Saveta za ljudska prava, došlo je do razgovora lidera dveju država, te javne izjave predsednika Srbije o tome kako je prvobitni stav bio da Srbija ostane uzdržana, ali da je usled navodnih ucena i pritisaka ova odluka promenjena. Do pune relaksacije odnosa i potvrde nepromenjenih partnerskih odnosa sa Moskvom, uprkos prethodno preduzetim merama njenog diplomatskog uravnotežavanja, trebalo je da dođe posetom šefa ruske diplomatije Sergeja Lavrova Beogradu (MFA Russia 2022a). Namera srpskog predsednika da se sastane sa ruskim ministrom spoljnih poslova ukazivala je da je, po svojoj prilici, taktika Srbije da mere diplomatskog uravnotežavanja Rusije preduzete na

⁵ Zanimljivo je da se Srbija u maju pridružila osudi još jednog ruskog sajber napada na Ukrajinu, ali i da je propustila da se usagласi sa deklaracijom od 19. jula koja se takođe ticala ruskih sajber operacija u Ukrajini, mada je u njoj korišćen nešto oštrij jezik, uključujući i kvalifikaciju invazije na Ukrajinu kao „ničim izazvane i neopravdane vojne agresije“.

multilateralnom planu ublažava bilateralnim putem, te tako potvrdi privrženost multivektorskoj strategiji u svojoj spoljnoj politici. Međutim, činjenica da do iste nije došlo usled odbijanja država u susedstvu da ustupe svoj vazdušni prostor za prelet ruskog aviona, ukazala je na nedostatke geopolitičkog položaja Srbije i upozorila na ozbiljna ograničenja multivektorske strategije u kontekstu zategnutih geopolitičkih odnosa.

Do susreta Vučića i Lavrova te godine ipak je došlo. Na marginama sednice GS UN u Njujorku, 23. septembra, dvojica zvaničnika su naglasila obostranu posvećenost daljem razvijanju srpsko-ruskih odnosa i produbljivanju strateškog partnerstva dveju zemalja, te nastavku intenzivnog dijaloga na najvišem nivou (MFA Russia 2022b). U saopštenju ruskog ministra spoljnih poslova posebno je napomenuto kako Rusija i Srbija dele identične pozicije kada je u pitanju rešavanje statusa Kosova na temelju međunarodnog prava i Rezolucije 1244, te da su dve strane naglasile „hitnu potrebu da Priština sveobuhvatno sprovede svoje obaveze, uključujući formiranje Zajednice srpskih opština na Kosovu sa širokim spektrom izvršnih ovlašćenja“ (Ibid.). Povrh toga, šefovi srpske i ruske diplomatije dan kasnije potpisace novi dvogodišnji Plan konsultacija ministarstava spoljnih poslova Srbije i Rusije, nastavljajući ranije započetu praksu potpisivanja ovog važnog dokumenta, uprkos ruskom napadu na Ukrajinu i srpskom diplomatskom oponiranju ovom činu u međunarodnim forumima (MFA Serbia 2022). Kako to odlično Jović-Lazić primećuje, Beograd je ovim nastojao da pošalje jasnu poruku Moskvi da glasanja u Njujorku nipošto ne znače odbacivanje odnosa sa Rusijom (2025, 415).

Ovakav obrazac spoljnopolitičkog delovanja Srbije, u kojem su mere diplomatskog uravnotežavanja Rusije ublažavane susretima visokih zvaničnika i javnim pravdanjem spoljnopolitičkih odluka kao proizvoda spoljnih pritisaka, ucena, pa čak i greške, nastaviće se sve do danas. S jedne strane, Srbija je u GS UN glasala za rezolucije kojima se podržava teritorijalni integritet Ukrajine, a Rusija osuđuje za agresiju i ilegalnu aneksiju ukrajinskih regiona,⁶ dok se povremeno i vrlo selektivno odlučivala da se uskladi i sa određenim spoljnopolitičkim deklaracijama EU koje neposredno pogađaju Rusiju.⁷ S druge strane, srpski zvaničnici nisu nikada pribegavali direktnim

⁶ Valja ipak naglasiti da je Srbija ostala uzdržana prilikom glasanja za najoštriju među ovim rezolucijama kojom se, između ostalog, Rusija poziva na odgovornost za agresiju, te navodi kako ona „mora snositi pravne posledice svih svojih međunarodno nezakonitih dela, uključujući nadoknadu štete prouzrokovane tim delima“ (UNGA 2022d).

⁷ Tako se, na primer, u 2023. godini Srbija usaglasila sa Deklaracijom Visokog predstavnika EU kojom se osuđuje odluka Rusije da poništi raniju ratifikaciju Sporazuma o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba (Council 2023b), kao i sa Deklaracijom kojom je osuđena „politički motivisana presuda“ protiv Alekseja Navaljnog, okarakterisana kao „primer kontinuiranog sistematskog obračuna ruskih vlasti i njihovog nepoštovanja ljudskih prava sopstvenih građana“ (Council 2023a).

osudama ili ma koliko oštrijoj retorici prema Rusiji, a bili su i među retkim evropskim političarima koji su odlazili u Moskvu i imali susrete sa ruskim zvaničnicima. Mada je obim diplomatskih odnosa delimično smanjen, što bi se moglo uzeti kao indikator uravnotežavanja niskog intenziteta, do susreta na visokom nivou je ipak dolazilo. Iako oni, sami po sebi, nisu nužno pokazatelj spoljnopolitičke orijentacije jedne države, susreti srpskih zvaničnika sa ruskim u ovom slučaju funkcionisali su kao bilateralni mehanizmi „amortizovanja“ efekata multilateralnog uravnotežavanja.

Tako je samo Aleksandar Vulin, u kapacitetu potpredsednika Vlade Srbije čiji je mandat trajao manje od godinu dana, imao čak sedam javnih susreta sa visokim ruskim zvaničnicima, uključujući i samog predsednika Rusije, Vladimira Putina.⁸ Iako evidentno najistureniji, Vulin svakako nije jedini član Vlade koji je imao učestale kontakte sa ruskim zvaničnicima. Prethodno je Ivica Dačić, tada u svojstvu ministra spoljnih poslova i prvog potpredsednika vlade, imao dva sastanka sa Lavrovim u razmaku od šest meseci. Kako prilikom prvog susreta u Njujorku, tako i na sastanku u Moskvi, saopštenja Ministarstva spoljnih poslova Srbije ukazuju da je fokus razgovora bio na temi KiM i podršci Rusije u ovom pitanju (MSP 2023, 2024). Ako na ovo dodamo i brojne susrete ministra Nenada Popovića sa ruskim zvaničnicima, možemo zaključiti da je Vlada Srbije po pravilu imala pojedince zadužene za održavanje dobrih odnosa sa Moskvom na bilateralnom planu, te ublažavanje potencijalno negativnih efekata mera diplomatskog uravnotežavanja preduzimanih na multilateralnom planu. Drugim rečima, sastav srpske vlade je takav da se njime zapravo preslikava njena multivektorska spoljna politika (Mitrović 2025, 139).

Još jedan vrlo konkretan izraz diplomatskog uravnotežavanja Rusije i paralelnog svrstavanja uz nju, ispoljen je odlukom predsednika Srbije da odbije više puta ponovljen poziv Putina da prisustvuje Samitu BRIKS-a u Kazanju, ali da Vlada Srbije ipak na samit pošalje delegaciju koju su činili njen potpredsednik i tri ministra (RTS 2024). Dok je tih dana predsednik Srbije prioritet dao sastancima sa evropskim liderima, uključujući premijere Slovačke i Mađarske, potom Grčke i Poljske, te predsednicom Evropske komisije, potpredsednik srpske vlade se u Kazanju susreo sa ruskim, kineskim, beloruskim, egipatskim i venecuelanskim predsednikom (Vlada 2024b). Naposletku, kao još jedan odličan primer nastojanja srpske diplomatije da se istovremeno osloni i na evropski i na ruski vektor u svojoj

⁸ Vulin se 10. juna 2024. godine u Moskvi sastao sa zamenikom ministra spoljnih poslova Aleksandrom Gruškom, kao i sekretarom Saveta za bezbednost Sergejem Šojguom. Zamenik Lavrova je početkom jula boravio u zvaničnoj poseti Beogradu, kada je imao sastanke sa nekoliko visokih srpskih zvaničnika, uključujući predsednika Vučića, potpredsednika vlade Vulina, ministre Dačića i Popovića. Nakon sastanka sa Putinom na marginama Istočnog ekonomskog foruma 1. septembra u Vladivostoku, Vulin se do kraja godine ponovo sastao sa Šojguom, direktorom Spoljne obaveštajne službe Sergejem Nariškinim, te Sergejem Lavrovim, da bi se u martu 2025. još jednom susreo sa Šojguom.

spoljnoj politici, a možda i definitivno napusti diplomatsko uravnotežavanje Rusije, možemo uzeti susrete na visokom nivou s proleća 2025. godine. Tada je predsednik Srbije, u rasponu od ravno mesec dana, boravio najpre u Jelisejskoj palati gde se sastao sa francuskim predsednikom, da bi 9. maja bio u Moskvi na paradi posvećenju Danu pobeđe u Drugom svetskom ratu, nakon čega je imao sastanke sa ruskim, ali i kineskim predsednikom. Mada je odlazak u Moskvu naišao na oštre reakcije u određenim briselskim krugovima, samo tri dana nakon toga u posetu Beogradu došao je predsednik Evropskog saveta, izrazivši uverenje da je „budućnost Srbije u Evropskoj uniji“, ali i da se od nje očekuje „jasna osuda ruske brutalne invazije na Ukrajinu i podrška Ukrajini u postizanju pravednog i trajnog mira“ (European Council 2025). Znajući da se Srbija više puta pridružila međunarodnim osudama invazije, (ne)skrivena poruka Brisela je da se od Srbije očekuje da se pridruži Uniji u sveobuhvatnom uravnotežavanju Ruske Federacije, ne samo u diplomatskoj, već i u ekonomskoj i bezbednosnoj sferi.

*Ekonomsko uravnotežavanje Rusije:
iznuđena redukcija trgovinsko-investicionih odnosa
uz kontinuitet gasne zavisnosti*

Kada je reč o ekonomskim sredstvima kojima je Zapad uravnotežavao Rusiju, ne samo da Srbija njima nije neposredno pribegavala u svojoj spoljnoj politici, odbijajući da uvede sankcije i raskine svoje energetske aranžmane sa Rusijom, već bi se moglo tvrditi da su ekonomski odnosi dve države, uprkos ratu u Ukrajini, ostali u značajnoj meri nepromenjeni. Za razliku od diplomatskih sredstava uravnotežavanja koje je Srbija počela da primenjuje uoči i neposredno po izbivanju sukoba, nema dokaza da je Srbija koristila ekonomska sredstva kako bi uravnotežavala Rusiju. Naprotiv, podaci pokazuju da je u prve dve godine rata u Ukrajini, zapravo došlo do porasta ukupne trgovinske razmene, te uvećanog priliva stranih direktnih investicija iz Rusije, u odnosu na godinu pre otpočinjanja sukoba. Kasnije smanjenje ruskih investicija i pad robnog prometa se pre mogu okarakterisati kao iznuđena redukcija ekonomskih odnosa u otežanim uslovima poslovanja, nego kao namerno uravnotežavanje Rusije ekonomskim sredstvima.

Mada Rusija, po pravilu, nije među najznačajnijim tržištima za izvoz srpskih proizvoda, ona tradicionalno predstavlja jednog od pet najvažnijih uvoznih partnera Srbije. Kako ubedljivo najveći udeo uvoza iz Rusije čine energenti, a prvenstveno prirodni gas koji do 2025. godine nije došao na udar evropskih sankcija, uvozna strana trgovinske razmene sa Rusijom zadržala je visok nivo u ovom periodu. Štaviše, u godini izbivanja rata, ukupna vrednost robe koju je Srbija uvezla iz Rusije se udvostručila i iznosila gotovo tri milijarde evra (Tabela 2). Dok je i u narednoj, 2023. godini, uvoz iz Rusije bio nominalno nešto veće vrednosti u odnosu na godinu pre izbivanja sukoba, od 2024. godine vrednost uvezene robe počinje

da se smanjuje, tako da udeo ruske robe danas čini tek oko 3% ukupnog srpskog uvoza. Gotovo identičan obrazac prisutan je i kada je reč o izvozu Srbije na rusko tržište. I ovde je u 2022. godini zabeležena rekordna vrednost izvezeno robe, koja je tek nešto opala u 2023. godini, te se i kasnije zadržala na nominalno sličnim vrednostima kao i pre rata. Pa ipak, posmatran kao udeo u ukupnom izvozu Srbije, izvoz u Rusiju je u 2024. godini opao na ispod 3%, da bi u prvih jedanaest meseci 2025. godine on bio na tek 2,3% ukupnog srpskog izvoza. Ovo se bez sumnje može pripisati otežanim uslovima trgovine prouzrokovanih ratom, a koji se odnose na znatno veće troškove transporta i otežano poslovanje sa ruskim poslovnim subjektima u okolnostima sankcija i isključenja ruskih banaka iz SWIFT sistema (Trailović i Rapaić 2023, 78). Sve u svemu, u okolnostima tek nešto niže vrednosti uvoza i izvoza u poslednje dve godine, te zbog toga što se ne može tvrditi da je Srbija namerno snizila obim trgovinske razmene sa Rusijom, bilo bi pogrešno zaključiti da ovo predstavlja indikator njenog ekonomskog uravnotežavanja, makar i niskog intenziteta.

Tabela 2: Spoljnotrgovinski robni promet sa Ruskom Federacijom (2018–2025)

	2018	2019	2020	2021
Izvoz(u mil. EUR)	864,9	872,5	800,2	840,3
Uvoz (u mil. EUR)	1726,0	2307,0	1388,1	1534,0
udeo u ukupnom izvozu (%)	5,3	5,0	4,7	3,9
udeo u ukupnom uvozu (%)	7,9	9,7	6,0	5,4
Deficit robne razmene (%)	99,6	164,4	73,5	82,6

2022	2023	2024	2025
1139,3	1106,0	888,3	756,9
2930,4	1598,4	1286,4	1267,5
4,1	3,9	2,9	2,3
7,5	4,3	3,3	3,0
157,2	44,5	44,8	67,5

Izvor: RZS 2020, 2022, 2024, 2025, 2026 i proračun autora.

Što se investicionih tokova iz Rusije ka Srbiji tiče, podaci pokazuju vrlo sličan obrazac onome koji se odnosi na spoljnotrgovinska kretanja. Naime, u godini početka ruske invazije, njene strane direktne investicije (SDI) u Srbiji su bile više nego udesetostručene u odnosu na 2021. godinu (Tabela 3). Potom je značajan iznos ruskih SDI zabeležen i 2023. godine, kada su one činile 3,6% ukupnih SDI u Srbiji – tri i po puta više nego u godini pre izbijanja sukoba. Valja napomenuti da je u 2023. godini Naftna industrija Srbije (NIS), koja je u većinskom vlasništvu ruskog Gazprom njefta povećala vlasnički udeo u preduzeću HIP Petrohemija sa 20,9 na 90%. Preuzimanje ovog preduzeća realizovano je na osnovu Ugovora o strateškom partnerstvu od 24. decembra 2021. godine koji je NIS zaključio sa Vladom Srbije i Petrohemijom, a koji je predviđao obavezu dokapitalizacije u visini od 150 miliona evra i izgradnju novog postrojenja (HIP Petrohemija 2021). Ipak, u 2024. godini SDI iz Rusije, iako opet nominalno iznad nivoa od 2021. godine, značajno opadaju u ukupnom udelu stranih ulaganja u Srbiji, da bi u prva tri kvartala 2025. godine one došle na zanemarljivo nizak nivo.

Tabela 3: Direktne investicije Rusije u Srbiji (2018–2025)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 ⁹
Ukupne SDI (u mil. EUR)	3464,5	3815,3	3038,9	3886,0	4432,5	4564,4	5230,9	2466,8
SDI Rusije (u mil. EUR)	263,0	576,8	55,5	39,9	463,7	163,1	43,3	5,5
Udeo Rusije (%)	7,6	15,1	1,8	1,0	10,5	3,6	0,8	0,2

Izvor: NBS 2024, 2025 i proračun autora

Naposletku, valja se posebno osvrnuti i na odnose dve države u najznačajnijoj oblasti njihove ekonomske saradnje – energetici. Kao i kod SDI i ukupne robne razmene sa Rusijom, i u uvozu sirove nafte beleži se značajan skok u prvoj godini ruskog napada na Ukrajinu. Naime, dok je u 2021. godini Srbija podmirila 23% ukupnih potreba za naftom uvozom iz Rusije, u 2022. godini udeo ruske nafte u ukupnom uvozu bio je udvostručan. Ipak, u 2023. godini, po prvi put u istoriji srpske naftne industrije, nije bilo uvoza sirove nafte iz Rusije. Iako im se nije pridružila, Srbija je indirektno bila pogođena sankcijama EU kojima je zabranjeno korišćenje njene infrastrukture za transport i preradu ruske sirove nafte nakon 5. decembra 2022. godine (AERS 2024, 105). Drugim rečima,

⁹ Podaci za 2025. godinu su preliminarni i odnose se na prva tri kvartala.

Jadranski naftovod (JANAF), koji predstavlja jedini izvor srpskog snabdevanja sirovom naftom, nakon ovog datuma bio je zatvoren za transport ruske nafte ka Srbiji. Time se još jednom ispoljila strukturna slabost kontinentalnog položaja Srbije (engl. *land-locked*), koji se može smatrati jednim od ključnih otežavajućih faktora za sprovođenje multivektorske spoljne politike, naročito u uslovima sistemske konfrontacije velikih sila.

Iako su ove sankcije uticale na dodatnu diversifikaciju uvoza sirove nafte, imajući u vidu da su one Srbiji bile *de facto* nametnute, prestanak uvoza ruske nafte ne može se smatrati merom ekonomskog uravnotežavanja Rusije. Štaviše, 20. juna 2023. godine, Srbija je sa Mađarskom potpisala Memorandum o razumevanju o izgradnji naftovoda, s ciljem „podizanje nivoa energetske stabilnosti diversifikacijom transporta sirove nafte, sa (trenutno) jedinog postojećeg pravca snabdevanja putem Jadranskog naftovoda“ (Zavod 2024, 16). Ukoliko znamo da se mađarsko tržište sirovom naftom dominantno snabdeva iz Rusije (86% u 2024. godini), te da se i u samom Prostornom planu navodi da je pravac iz Mađarske uzet u razmatranje „jer njenom teritorijom prolazi naftovod Družba“ (Ibid., 17), jasno je da se ovim naftovodom Srbija potencijalno ponovo vezuje za rusku naftu, odnosno da prestanak uvoza ruske nafte nakon 2022. godine ni u kom slučaju nije predstavljao voljno udaljavanje od Rusije.

Dok evropske sankcije na rusku naftu nisu direktno poremetile snabdevanje Srbije i izazvale ekonomske troškove po zemlju, strukturna ograničenost geopolitičkog položaja Srbije daleko snažnije ispoljiće se po stupanju na snagu američkih sankcija NIS-u. Zbog prisustva ruskog kapitala, kompaniji koja je vlasnik jedine rafinerije za preradu sirove nafte, i koja snabdeva 80% maloprodajnog tržišta u Srbiji, praktično je uskraćeno pravo uvoza i onemogućen platni promet sa inostranstvom. Uprkos poremećenim lancima snabdevanja, pritiscima na tržište i posledičnom padu industrijske proizvodnje, Srbija ni u jednom trenutku nije pokazala spremnost da pribegne jednostranim intervencijama u vlasničku strukturu kompanije, izbegavajući poteze koji bi mogli biti tumačeni kao neprijateljski čin prema Ruskoj Federaciji i pridruživanje koaliciji za njeno ekonomsko uravnotežavanje. Ovo bi se moglo objasniti procenom da je rizik od takvog akta isuviše velik po nacionalne interese Srbije, odnosno da eventualni dobitak (nesmetano snabdevanje sirovom naftom i naftnim derivatima, pozitivna reakcija administracije u Vašingtonu i dr.) ne prevazilazi potencijalne troškove (gubitak gasnog aranžmana sa Rusijom, izostanak njene podrške u međunarodnim forumima po pitanju KiM i sl.). Taktika čekanja kojom se Srbija uzdržavala da se pridruži ekonomskom uravnotežavanju Rusije se, ipak, pokazala ispravnom. U uslovima u kojima je bilo izvesno da će ruski udeo u NIS-u biti prodat mađarskom MOL-u, američka Kancelarija za kontrolu strane imovine produžila je operativnu licencu za rad NIS-a i dozvolila isporuke nafte Rafineriji, dok je sa

Moskvom postignut dogovor o novom produženju snabdevanja gasom (RTS 2025, 2026).

Upravo na temi prirodnog gasa može se prepoznati nespremnost Srbije da pribegne merama ekonomskog uravnotežavanja Rusije i potencijalno ugrozi sopstveno snabdevanje. Dok je u periodu od 2009. do 2019. godine prosečan udeo gasa iz Rusije bio na oko 74%, u godini neposredno pre početka invazije na Ukrajinu taj udeo iznosio je 89% (Brkić 2024, 334). Uprkos određenim naporima ka diversifikaciji gasnog snabdevanja, od kojih je najznačajniji interkonektor sa Bugarskom kojim je Srbija otvorila mogućnost uvoza gasa iz Azerbejdžana i potencijalno tečnog naftnog gasa sa terminala u Grčkoj, ona je i dalje dominantno zavisna od gasa koji dobija iz Rusije. Naime, podaci Agencije za energetiku pokazuju da je udeo ruskog gasa u srpskom uvozu zapravo porastao, te da je on iznosio 94% u 2023, odnosno 93% u 2024. godini (Manojlović 2024, 2025). Pa ipak, sudeći na osnovu izgrađenog interkonektora sa Bugarskom, te projekata iniciranih u drugoj polovini 2024. godine o izgradnji novih gasnih interkonektora sa Rumunijom, odnosno Severnom Makedonijom, može se uvideti namera Srbije da umanjí trenutnu gasnu zavisnost od Rusije, odnosno makar donekle uravnoteži njenu dominantu poziciju u ovom sektoru.

Bezbednosno uravnotežavanje Rusije: (ne)voljno ograničenje vojno-tehničke saradnje i indirektno naoružavanje Ukrajine

Ne samo da je nivo vojno-bezbednosne saradnje Srbije i Rusije opao od početka invazije (Trailović i Rapaić 2023, 85), već bi se moglo tvrditi da je Srbija zapravo pribegla mehanizmima bezbednosnog uravnotežavanja Rusije niskog do srednjeg intenziteta. Nakon Zaključaka Saveta za nacionalnu bezbednost od 25. februara 2022. godine, kojima je odlučeno da se „sve planske i vežbovne aktivnosti Vojske Srbije i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije sa stranim partnerima odmah prekinu, kao i da se takve aktivnosti ne preduzimaju do daljnjeg“, praktično je prekinuta sva operativna saradnja sa Ruskom Federacijom. Vojska Srbije prestala je sa organizacijom i učešćem u zajedničkim vojnim vežbama. Tradicionalne operativne vežbe poput trilateralnog „Slovenskog bratstva“ realizovanog u kontinuitetu od 2015. do 2021. godine sa oružanim snagama Rusije i Belorusije, ili srpsko-ruskog „Slovenskog štita“ održanog 2019. i 2021. godine, napuštene su nakon 2022. godine (MO 2021a, 2021b). I mada je odluka o moratorijumu na vežbovne aktivnosti sa međunarodnim partnerima zvanično doneta na temelju vojne neutralnosti, Vojska Srbije je nastavila sa realizacijom vežbi iz serije „Platinasti vuk“, organizovanih uz podršku Evropske komande Oružanih snaga SAD, uz učešće oružanih snaga velikog broja NATO članica (MO 2025). „Platinasti vuk“ ne predstavlja samo značajan izuzetak od formalne suspenzije vežbovnih

aktivnosti, već zapravo ilustruje i svojevrsno tiho svrstavanje uz Zapad u eri izrazito zategnutih bezbednosnih odnosa sa Rusijom.

Makar bilo i iznuđeno, vojno-bezbednosno udaljavanje od Rusije je još očiglednije kada je o nabavci naoružanja i vojne opreme reč. U intervjuu za *Novosti*, načelnik Generalštaba Vojske Srbije potvrdio je da je isporuka naoružanja iz Ruske Federacije „praktično onemogućena“, zbog čega je Srbija već raskinula određene ugovore, a neke odložila u nadi da će doći do normalizacije globalnih odnosa (Babović 2025). Nakon što je fizička sprečenost posete Sergeja Lavrova usled zabrane preleta ukazala na izazove primene multivektorske strategije u diplomatskoj sferi, a (posredne) sankcije srpskom energetskom sektoru ilustrovale ranjivost u ekonomskoj sferi, prinudan raskid i odlaganje ugovora o nabavci naoružanja i vojne opreme iz Rusije pokazali su ograničenost ove strategije i u bezbednosnoj sferi. Određeni autori čak idu dotle da zaključuju da je, usled opterećenosti Rusije ratom i sankcija, njena sposobnost da podrži Srbiju toliko opala zbog čega se „ruski stub od preimućstva pretvorio u slabost“ njene spoljne politike (Stekić 2025, 27).

Bilo kako bilo, Srbija se okrenula drugim partnerima u nabavci ključnih sistema naoružanja i vojne opreme od strateškog značaja. U tom kontekstu, nabavka dvanaest francuskih borbenih aviona „Rafal“, dogovorenih tokom posete predsednika Makrona Beogradu, izdvaja se kao najvrednija i strateški najznačajnija nabavka u savremenoj odbrambenoj politici Srbije. I mada je kupovina „Rafala“ ocenjena kao „značajan zaokret Srbije ka Zapadu“ i „ključna promena u njenom bezbednosnom i političkom opredeljenju“ (NATO Foundation 2024), stvari su zapravo daleko kompleksnije od toga. Ako se i može zaključiti da se Srbija ovom nabavkom udaljila od svog tradicionalnog dobavljača oružja – Rusije, ne treba gubiti iz vida da su u istom periodu nabavke iz Kine predstavljale važan segment šireg procesa modernizacije odbrambenog sistema Srbije. Nabavka PVO sistema srednjeg dometa FK-3 iz Kine 2022. godine, praćena kupovinom dronova CH-95 u 2023. te nabavkom i PVO sistema kratkog dometa HQ-17AE u 2024. godini, predstavlja jedan od najvidljivijih pokazatelja produbljivanja srpsko-kineske odbrambene saradnje (Stekić and Mitić 2025, 212). Takođe, kao što je vežbom „Platinasti vuk“ napravljen izuzetak od moratorijuma na vežbovne aktivnosti Vojske Srbije, tako su i specijalne jedinice MUP-a Srbije uzele učešće u vežbi sa kineskim specijalcima 2024. godine, dok su 2023–2024. godine organizovane i zajedničke policijske patrole u srpskim, odnosno kineskim gradovima (Vlada 2023, 2024a). Iz tog razloga, ispravnije bi bilo zaključiti da, iako je (ne)voljno primenila mehanizme bezbednosnog uravnotežavanja Rusije niskog intenziteta, Srbija ni u ovom aspektu svoje spoljne politike nije napustila multivektorsku strategiju. Zapravo, snaženjem saradnje sa kineskim vektorom, Srbija je kompenzovala udaljavanje od ruskog vektora, ostajući dosledna principu diversifikacije svojih strateških partnerstava.

Na kraju, neophodno je osvrnuti se i na kontroverzno pitanje posrednog naoružavanja ukrajinske strane u oružanom sukobu kojim je Srbija ne samo podigla stepen bezbednosnog uravnotežavanja Rusije na srednji nivo, već i uzdrmala kredibilitet proklamovane vojne neutralnosti. Procureli obaveštajni dokument američkog Pentagona iz aprila 2023. godine pokazao je da je Srbija „pružala ili se obavezala da pruži smrtonosnu pomoć Ukrajini“, te da ova država ima ne samo „vojne sposobnosti“, već i „političku volju da obezbedi oružje Ukrajini u budućnosti“ (Guardian 2023). Godinu dana kasnije, *Fajnenšal tajms* (Financial Times) objavio je podatke koji pokazuju da je izvoz municije iz Srbije, koja je u Ukrajinu stigla preko trećih strana, na oko 800 miliona evra (2024). Predsednik Srbije je procenjen iznos srpskog izvoza ocenio kao približno tačan, tvrdeći, međutim, kako „nije njegov posao da zna gde municija iz Srbije završava“. On je ovu situaciju opisao kao poslovnu priliku, insistirajući da Srbija neće zauzeti stranu u ratu (Ibid., 2024). Mada isprva nije bilo javne reakcije iz zvanične Moskve na ove navode, do nje će doći u 2025. godini u formi saopštenja Spoljne obaveštajne službe Rusije. Tom prilikom, ruska služba optužila je vojno-industrijski kompleks Srbije za „zabijanje noža u leđa Rusiji“ snabdevajući ukrajinsku stranu „stotinama hiljada granata za višecevne raketne sisteme i haubice, kao i milionom metaka za streljačko oružje“ (TASS 2025). Dakle, iako je Srbija pokušala da izvoz oružja predstavi kao komercijalnu aktivnost, te negira nameru da njime naoruža bilo koju od strana u sukobu, reakcije iz Moskve pokazale su da ona u ovome vidi svrstavanje uz Zapad u bezbednosnom uravnotežavanju Rusije.

Zaključna razmatranja: da li je empirija potvrdila teoriju?

Da međunarodno okruženje predstavlja ključnu odrednicu spoljne politike malih država, upravo na slučaju Srbije u periodu od 2000. do 2018. godine, potvrdio je u svojoj disertaciji Marko Dašić. Mada bi se na osnovu ovoga moglo pretpostaviti da bi se spoljnopolitička strategija Srbije morala izmeniti shodno promenama koje su se desile na međunarodnom nivou, Dašić nedvosmisleno dokazuje da se pritisci iz međunarodnog okruženja nužno „podešavaju“ pod uticajem unutardržavnih determinanti (2020). Na ovo jasno ukazuje i Ana Jović-Lazić navodeći kako su stavovi srpskog javnog mnjenja osnaženi dominantnim medijskim narativima, zajedno sa manje vidljivim faktorima, poput političkih i finansijskih veza i saradnje bezbednosnih sektora, oblikovali odluku Srbije da se ne pridruži sankcijama protiv Rusije (2025, 422–423). Ako na ovo dodamo i činjenicu da Rusija i dalje važi za ključnog srpskog saveznika u kosovskom pitanju, te da je ona glavni i na srednji rok teško zamenljiv snabdevač Srbije prirodnim gasom, još ubedljivije možemo objasniti uticaj unutardržavnih varijabli na spoljnu politiku Srbije prema Ruskoj Federaciji.

Kako je to Henks pretpostavio, spoljnopolitička partnerstva su u multivektorizmu zasnovana na pragmatičnoj osnovi, bez obzira na karakter vlade s kojom se saraduje ili njen odnos prema drugim državama. Drugim rečima, autoritarnost režima u Kremlju, pa čak ni njegova agresija na Ukrajinu i izazivanje humanitarne katastrofe u ovoj državi, nisu izmenile status Rusije kao veoma značajnog vektora ili stuba srpske spoljne politike. Spoljnopolitičko delovanje Srbije u toku rata u Ukrajini pokazalo je da je Beograd ostao uveren da će, osloncem na ruski spoljnopolitički stub, i dalje moći da zaštiti neke od ključnih nacionalnih interesa, prvenstveno povezanih sa statusom KiM i očuvanjem energetske bezbednosti. Drugačije postavljeno, Srbija prepoznaje da bi trošak uravnotežavanja Rusije mogao da bude isuviše visok, odnosno rizičan po njene nacionalne interese. Zbog toga Srbija nipošto nije bila spremna da prilikom uravnotežavanja Rusije pribegne korišćenju ekonomskih spoljnopolitičkih sredstava, dok su bezbednosna sredstva korišćena indirektno i može se reći niskim do srednjim intenzitetom. Štaviše, kada su oštre reakcije iz Moskve na srpsko naoružavanje Ukrajine zapretile da podignu rizik ovog vida bezbednosnog uravnotežavanja, Srbija je momentalno pokazala rešenost da ovaj rizik ublaži. Što se diplomatskih sredstava spoljne politike tiče, ona su u kontinuitetu korišćena pretežno srednjim intenzitetom, premda isključivo kroz pridruživanje širim međunarodnim koalicijama i uz pokušaje pravdanja i ublažavanja ovih mera na bilateralnom planu. Na kraju se može zaključiti da, mada je agresijom na Ukrajinu i opravdavanjem secesije Donbasa navodnim kosovskim predsedanom Putin ozbiljno narušio političko-bezbednosni poredak u Evropi i delimično uzdrmao poziciju Beograda prema Kosmetu, Srbija nije procenila da su zbog ovoga njeni vitalni nacionalni interesi dovedeni u pitanje, te stoga i nije bila spremna da plati cenu uravnotežavanja Rusije visokog intenziteta.

Štaviše, ako znamo da je u maju 2022. godine Srbija sa Rusijom zaključila i trogodišnji sporazum o snabdevanju gasom po značajno povoljnijim uslovima od tržišnih, te da se i dalje nada sličnom gasnom aranžmanu sa Moskvom, vrlo ubedljivo se potvrđuju teorijske pretpostavke Henksa o multivektorskoj spoljnoj politici determinisanoj percipiranim nacionalnim interesima. Istovremeno, Srbija je nastavila svoj proces evropskih integracija, uživajući sve benefite kao i druge države kandidati. Zapravo, osim što je sa EU zaključila strateško partnerstvo u oblasti održivih sirovina, Srbiji je omogućen pristup koristima iz Plana rasta za Zapadni Balkan, na osnovu čega je, između ostalog, primljena u Jedinstveno područje plaćanja evrom (SEPA), te očekuje priliv od bezmalo 1,6 milijardi evra iz Instrumenta za reformu i rast do 2027. godine. Zbog toga se može tvrditi da je svojom multivektorskom strategijom Srbija zapravo težila da, kako to i Blank pretpostavlja, iskoristi napore velikih sila da je pridobiju na svoju stranu, te od svakog od nje izvuče pomoć i podršku. Činjenica da je u tom procesu Srbija povremeno pribegavala i taktičkom

uravnotežavanju Rusije, ali se i simbolično svrstavala uz nju, zapravo se najdirektnije naslanja na Kontesijevo određenje multivektorske strategije kao spoja uravnotežavanja i pridruživanja. U tom procesu, kako je Kontesi pretpostavio, mala država nastoji da diversifikuje svoja partnerstva i smanji zavisnost od jedne velike sile, te se mere diversifikacije preduzete u sektoru energetike i vojne opreme pre mogu tumačiti kao operacionalizacija multivektorske strategije, nego kao uravnotežavanje Rusije. Na kraju, nipošto ne treba zaboraviti navode Gnedine koja upozorava da je postojanje najmanje dve konkurentne sile osnovni preduslov multivektorizma. Ako je Rusija danas *de facto* napustila ili je izgurana sa Balkana na kojem je vekovima bila prisutna, može li NR Kina, kao svetska supersila u usponu, zauzeti njeno mesto na evropskom kontinentu? Od odgovora na ovo pitanje mogla bi da zavisi i budućnost multivektorske strategije Srbije.

Bibliografija

- Abrams, Elliott. 2022. "The New Cold War." *National Review*, 3 March 2022. <https://www.nationalreview.com/magazine/2022/03/21/the-new-cold-war/>.
- Babović, Milan. 2025. „SPOSOBNI SMO DA ZAŠTITIMO SRBE NA KOSOVI: Intervju – Milan Mojsilović, načelnik generalštaba vojske Srbije“. *Novosti*, 1. januar 2025. <https://www.novosti.rs/c/vesti/politika/1445516/sposobni-smo-zastitimo-srbe-kosovu-intervju-milan-mojsilovic-nacelnik-generalstaba-vojske-srbije>.
- Brkić, Dejan. 2024. "Serbian Energy Sector in a Gap Between East and West". *Energy Exploration & Exploitation* 42 (1): 330–340. doi: 10.1177/01445987231215445.
- Council of the EU [Council]. 2022a. "Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the decisions of the Russian Federation further undermining Ukraine's sovereignty and territorial integrity", 22 February 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/22/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-decisions-of-the-russian-federation-further-undermining-ukraine-s-sovereignty-and-territorial-integrity/>.
- Council of the EU [Council]. 2022b. "Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the EU on attempts of the Russian Federation to forcefully integrate parts of Ukrainian territory", 3 June 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/03/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-attempts-of-the-russian-federation-to-forcefully-integrate-parts-of-ukrainian-territory/>.

- Council of the EU [Council]. 2022c. "Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the illegal sham "referenda" by Russia in the Donetsk, Kherson, Luhansk and Zaporizhzhia regions", 28 September 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/28/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-illegal-sham-referenda-by-russia-in-the-donetsk-kherson-luhansk-and-zaporizhzhia-regions/>.
- Council of the EU [Council]. 2023a. "Russia: Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the most recent politically motivated ruling against Alexei Navalny", 4 August 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/08/04/russia-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-most-recent-politically-motivated-ruling-against-alexei-navalny/>.
- Council of the EU [Council]. 2023b. "Russia: Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the revocation of the ratification to the Nuclear-Test-Ban Treaty", 2 November 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/02/russia-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-revocation-of-the-ratification-to-the-nuclear-test-ban-treaty/>.
- Dašić, Marko. 2020. „Međunarodni politički položaj kao odrednica spoljne politike malih država: studija slučaja Republike Srbije od 2000. do 2018. godine“. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu.
- Đukanović, Dragan. 2021. „Tri decenije posthladnoratovskog Balkana i strateški spoljnopolitički izbor(i) Srbije“. U: *Srpsko-američki odnosi: trideset godina od pada Berlinskog zida*, Dragan R. Simić, Dragan Živojinović i Stevan Nedeljković (urs.). Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka. 107–121.
- Energy Agency of the Republic of Serbia [AERS]. 2024. "2023 Energy Agency Annual Report". Belgrade, May 2024. <https://www.aers.rs/media/FILES/Izvestaji/Godisnji/Eng/AERS%20Annual%20Report%202023.pdf>.
- European Council. 2025. "Remarks by President António Costa at the joint press conference with President of Serbia Aleksandar Vučić", 13 May 2025. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/13/remarks-by-president-antonio-costa-at-the-joint-press-conference-with-president-of-serbia-aleksandar-vucic/>.
- Filipović, Sanja, and Katarina Zakić. 2025. "Serbia's Contemporary Multi-vector Foreign Policy and Its Economic Implications". *The Review of International Affairs* 76 (1195): 503–528. 10.18485/iipe_ria.2025.76.1195.6.

- Financial Times. 2024. "Serbia turns blind eye to its ammunition ending up in Ukraine", 22 June 2024. <https://www.ft.com/content/136ed721-fd50-4815-8314-d9df8dc67fd6>.
- Gajić, Aleksandar Saša. 2020. „Bezbednosne strategije malih država u savremenom svetu: slučaj Srbije“. *Politika nacionalne bezbednosti* 19 (2): 63–87. doi: 10.22182/pnb.1922020.3.
- Guardian. 2023. "Leaked US intelligence document suggests Serbia agreed to arm Ukraine". 12 April 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/12/leaked-us-intelligence-document-claims-serbia-agreed-to-arm-ukraine>.
- Gnedina, Elena. 2015. "Multi-Vector Foreign Policies in Europe: Balancing, Bandwagoning or Bargaining?" *Europe-Asia Studies* 67 (7): 1007-1029. doi: 10.1080/09668136.2015.1066313.
- Hanks, Reuel R. 2009. "Multi-vector politics and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 11 (3): 257–267. doi: 10.1080/19448950903152110.
- HIP Petrohemija. 2021. „Potpisan Ugovor o strateškom partnerstvu između Vlade Republike Srbije, NIS-a i HIP-Petrohemije“, 24. decembar 2021. <https://www.hip-petrohemija.com/press/vesti/potpisan-ugovor-o-strateškom-partnerstvu-izmedju-vlade-republike-srbije-nis-a-i-hip-petrohemije.n-643.45.html?offset=0>.
- Jović-Lazić, Ana. 2025. "On the Edge: Serbia between the West, Russia, and Its Own Course". *International Problems* 77 (3): 409–438. doi: 10.2298/MEDJP2503409J.
- JP „Zavod za urbanizam Vojvodine“ [Zavod]. 2024. „Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora naftovoda granica Mađarske - Novi Sad sa elementima detaljne regulacije“. Beograd / Novi Sad. https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/ppppn_ik_naftovoda_granica_madarske_-_novi_sad_-_ju.pdf.
- Kurç, Çağlar. 2018. "The puzzle: Multi-vector foreign policy and defense industrialization in Central Asia". *Comparative Strategy* 37 (4): 316-330. doi: 10.1080/01495933.2018.1497352.
- Manojlović, Mila. 2024. „Koliko je daleko Srbija od okončanja zavisnosti od ruskog gasa?“ *Radio Slobodna Evropa*, 12. oktobar 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-zavisnost-od-ruskog-gasa-azerbejdzan/33152670.html>.
- Manojlović, Mila. 2025. „Kada bi Srbija mogla da postane nezavisna od ruskog gasa?“ *Radio Slobodna Evropa*, 21. jun 2025. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-rusija-gas-eu-zavisnost/33450046.html>.
- Martel, William C. 2015. *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.

- MFA Serbia. 2022. "FM #Selakovic and FM #Lavrov of @mfa_russia signed in New York, at #UNGA77 margins, the Plan of Consultations Between the MFA of Serbia and the MFA of Russia for 2023–2024", 23 September 2022. <https://x.com/MFASerbia/status/1573391054174306305>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MO]. 2021a. „Vežba ‘Slovensko bratstvo 2021’“, 9. jun 2021. <https://www.mod.gov.rs/cir/17486/vezba-slovensko-bratstvo-2021-17486>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MO]. 2021b. „Srpsko-ruska vežba Slovenski štit 2021“, 12. oktobar 2021. <https://www.mod.gov.rs/cir/17945/srpsko-ruska-vezba-slovenski-stit-2021-17945>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MO]. 2025. „Taktička vežba ‘Platinasti vuk 25’“, 12. jun 2025. <https://www.mod.gov.rs/cir/22352/takticka-vezba-platinasti-vuk-25>.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije [MSP]. 2023. „Ministar Dačić sa šefom ruske diplomatije Lavrovom na marginama 78. zasedanja GS UN“, 22. septembar 2023. <https://www.mfa.gov.rs/mediji/vesti/ministar-dacic-sa-sefom-ruske-diplomatije-lavrovom-na-marginama-78-zasedanja-gs-un?utm>.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije [MSP]. 2024. „Ministar Dačić razgovarao sa Lavrovim u Moskvi“, 21. mart 2024. <https://www.mfa.gov.rs/mediji/saopstenja/ministar-dacic-razgovarao-sa-lavrovim-u-moskvi>.
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [MFA Russia]. 2022a. “Briefing by Foreign Ministry Spokeswoman Maria Zakharova”, 3 June 2022. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1816106/?lang=en#1.
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [MFA Russia]. 2022b. “Press release on Foreign Minister Sergey Lavrov’s meeting with President of the Republic of Serbia Aleksandar Vucic”, 23 September 2022. https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1831031/.
- Mitić, Aleksandar. 2025. “Strategic Curbing of Serbia’s Foreign Policy Diversification: Wedging, De-Hedging, Cornering, Co-Opting and Negative Framing”. In: *Risks for Serbian Foreign Policy in the Fragmentation of the International Order – Actors, Processes, and Outcomes*, Toni Mileski (ed.). Institute of International Politics and Economics. 55–83. doi: 10.18485/iipe_rsrfgnplcy.2025.ch2.
- Mitrović, Sava. 2022. „Multivektorska strategija u spoljnoj politici malih država: Studija slučaja spoljne politike Republike Srbije od 2007. do 2021. godine“. Master rad. Univerzitet u Beogradu.
- Mitrović, Sava. 2025. “Foreign Policy Attitudes of Political Parties in Serbia: How Far From the East, How Close to the West?” In: *Balkan Politics:*

- Political Parties in the Balkans, 1991-2024*, Sevba Abdula and Ali Erken (eds.). IDEFE Publications. 133–151. doi: 10.51331/EB09SM.
- Narodna banka Srbije [NBS]. 2025a. „Republika Srbija: Strane direktne investicije u periodu od 2010. do 2024, po zemljama, prikazan po principu aktive i obaveza“, Beograd. https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/.
- Narodna banka Srbije [NBS]. 2025b. „Republika Srbija: Strane direktne investicije u T1-T3 2025, po zemljama, prikazane po principu aktive i obaveza“, Beograd. https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/.
- Narodna skupština Republike Srbije [NSRS]. 2007. „Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije“. „Službeni glasnik RS“, br. 125/2007-3.
- NATO Defense College Foundation [NATO Foundation]. 2024. “Monthly Journal”. September 2024. <https://www.natofoundation.org/strategic-balkans-monthly-journal/september-2024/>.
- Nedeljković, Stevan G. 2020. „Strategija uravnotežavanja u međunarodnim odnosima, studija slučaja: francusko i nemačko uravnotežavanje Sjedinjenih Američkih Država posle Hladnog rata“. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu.
- Nedić, Pavle, and Jovana Popova Paunović. 2025. “Serbia’s Foreign Policy Perspectives amid the United States’ and the European Union’s Strategic Repositioning”. In: *Risks for Serbian Foreign Policy in the Fragmentation of the International Order – Actors, Processes, and Outcomes*, Toni Mileski (ed.). Institute of International Politics and Economics. 55–83. 10.18485/iipe_rsrfgnplcy.2025.ch3.
- Nitoiu, Cristian. 2024. “The path to Russia’s 2022 invasion of Ukraine: Moscow’s framing of conflict and cooperation with the West under Putin’s rule”. *Southeast European and Black Sea Studies*, 1–19. doi: 10.1080/14683857.2024.2324559.
- Novaković, Igor, i Tanja Plavšić. 2023. „Analiza usklađenosti Srbije sa spoljnopolitičkim deklaracijama i merama Evropske unije: Godišnji izveštaj za 2022“. ISAC.
- Predsednik Republike Srbije [Predsednik]. 2022. „Zaključak Saveta za nacionalnu bezbednost Republike Srbije broj 1-10/2022 od 25. februara 2022. godine“, 25. februar 2022. godine. <https://www.predsednik.rs/pres-centar/saopštenja/zakljucak-saveta-za-nacionalnu-bezbednost-republike-srbije-broj-1-102022-od-25-februara-2022-godine>
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2020. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2019“, 16. jul 2020. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20201197.pdf>.

- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2022. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2021“, 15. jul 2022. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221199.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2024. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2023“, 15. jul 2024. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20241194.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2025. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2024“, 15. jul 2025. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G20251186.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2026. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2025“, 30. januar 2026. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2026/Pdf/G20261020.pdf>.
- RTS. 2024. „Predsednik Vučić za RTS: Na samit BRIKS-a šaljemo delegaciju; pripremamo nove finansijske zakone; ne verujem Rio Tintu već našim stručnjacima“, 21. oktobar 2024. <https://www.rts.rs/vesti/politika/5561518/aleksandar-vucic-intervju-rts-oko.html>.
- RTS. 2025. „Vučić: Imamo dogovor sa Rusijom o produženju snabdevanja gasom do 31. marta; Gasprom pregovara sa MOL-om o prodaji udela u NIS-u“, 23. decembar 2025. <https://www.rts.rs/vesti/politika/5853652/vucic-gas-produzenje-nis-mol-nafta.html>.
- RTS. 2026. „Počeo transport iz Janafa, stižu prve količine sirove nafte u pančevačku rafineriju“, 13. januar 2026. <https://www.rts.rs/vesti/ekonomija/5865359/poceo-transport-iz-janafa-stizu-prve-kolicine-sirove-nafte-u-pancevacu-rafineriju.html>.
- Russian News Agency [TASS]. “Serbian defense industry attempts to ‘stab Russia in back’ by supporting Kiev – SVR”, 29 May 2025. <https://tass.com/politics/1965501>.
- Stanojević, Nataša. 2025. “Serbia’s Multi-Vector Foreign Policy: The Effects on Trade with the European Union and Russia”. *Post-Communist Economies* 37 (1–2): 51–74. doi: 10.1080/14631377.2024.2439723.
- Stekić, Nenad. 2025. “Risks for the Four Pillar Policy Doctrine of Serbia”. In: *Risks for Serbian Foreign Policy in the Fragmentation of the International Order – Actors, Processes, and Outcomes*, Toni Mileski (ed.). Institute of International Politics and Economics. 55–83. doi: 10.18485/iipe_rsrfgnplcy.2025.ch1.
- Stekić, Nenad, and Aleksandar Mitić. 2025. “Perspectives on Serbia’s China-EU Hedging Strategy: Resilient to De-hedging?” *International Problems* 77 (2). 193–223. doi: 10.2298/MEDJP2502193S.
- Trailović, Dragan, i Stevan Rapačić. 2023. „Odnosi Srbije i Rusije u periodu ukrajinske krize“. *Nacionalni interes* 46 (3): 67–91. doi: 10.5937/nint46-47426.

- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/68/262 (2014), Resolution 68/262 "Territorial integrity of Ukraine", adopted by the General Assembly on its sixty-eighth session, on 27 March 2014.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/1 (2022a), Resolution ES-11/1 "Aggression against Ukraine", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 2 March 2022.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/2 (2022b), Resolution ES-11/2 "Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 24 March 2022.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/3 (2022c), Resolution ES-11/3 "Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 7 April 2022.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/5 (2022d), Resolution ES-11/5. "Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 14 November 2022.
- Vlada Republike Srbije [Vlada]. 2023. „Nastavak zajedničkih patrola srpske i kineske policije“, 28. septembar 2023. <https://www.srbija.gov.rs/vest/734958/nastavak-zajednickih-patrola-srpske-i-kineske-policije.php>.
- Vlada Republike Srbije [Vlada]. 2024a. „Održana završna vežba specijalnih jedinica Srbije i Kine“, 11. septembar 2024. <https://www.srbija.gov.rs/vest/815011/odrzana-zavrсна-vezba-specijalnih-jedinica-srbije-i-kine.php>.
- Vlada Republike Srbije [Vlada]. 2024b. „Vulin prisustvovao prijemu za učesnike i goste Samita BRIKS-a“, 24. oktobar 2024. <https://www.srbija.gov.rs/vest/828760/vulin-prisustvovao-prijemu-za-ucესnike-i-goste-samita-briks-a.php>.
- Walt, Stephen M. 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security* 9 (4): 3–43. doi: 10.2307/2538540.
- Yuneman, Roman. 2023. "How Kazakhstani Multivector Foreign Policy Works: Analysis of Its Voting in UNGA". *International Organisations Research Journal* 18 (1): 151–169. doi: 10.17323/1996-7845-2023-01-06.